

אומרת הגמרא: **וְאִי סֵלְקָא דְעֵתָךְ** – ואם עולה על דעתך לומר **לֹא יֵדְעִי** – שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים, **כִּי אִמֵּר לָהּ מֵאִי הָיְתָה** – מה היא התועלת בכך שיאמר להם זאת, וכיצד פירש כך רבי יונתן את הפסוק. על כרחך שחור בו רבי יונתן, ואף הוא סובר שהמתים יודעים מהנעשה בין החיים.

שואלת הגמרא: **אֵלָּא מֵאִי דִידְעִי** – אלא מה תאמר שאכן הם יודעים מה נעשה בין החיים, אם כן לִמָּה לִיה לְמִימֵר לָהּ – למה לו למשה לומר להם שבניהם כבשו את הארץ, אחר שהדבר כבר ידוע להם. משיבה הגמרא: מה שאמר הקב"ה למשה שילך ויאמר להם, היה זה כדי לֵאחֻזְקִי לִיה מִיּוֹתָא – שיחזיקו לו טובה לְמִשְׁחָה על הורדעה זו. הגמרא דנה עוד בענין ידיעת המתים מהנעשה בין החיים: **אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, כֹּל הַמְסַפֵּר דְּבִרֵי גִנְאֵי אַחֲרֵי הַמֵּת, בְּאֵלּוּ מְסַפֵּר אַחֲרֵי הָאֵבֶן, שְׁאִין בִּכְך כְּלוּם. אִיכָא דְאִמֵּרִי** – יש שאמרו שטעם הדבר הוא משום **דִּלָּא יֵדְעִי** – שאין המתים יודעים מדבריו ולכן אין משמעות לדבריו, **וְאִיכָא דְאִמֵּרִי** – ויש שאמרו דִידְעִי – שאמנם הם יודעים מדבריו, ומכל מקום **לֹא אִיכָפֵת לָהּ** – [להם] בכך ועל כן כאילו אין זה כלום. מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם אכן כך הוא, שאין המתים יודעים שמספרים אחריהם או שלא איכפת להם בכך, **וְהָאִי וְהָאִי אִמֵּר רַב פֶּפְאָה, הָרַב אִישְׁתַּעֵי מִלְּתָא בְּתַרְיָה דְּמֵר שְׁמוּאֵל** – אחד דיבר בגנותו של מר שמואל אחרי מותו, ונִפְּלָא קִנְיָא מְסַלְּלָא – ונפל קנה גדול וכבד שהגה, ונִבְנָא לְאַרְנָקָא דְמוֹחִיָּה – ובקע את הכיס שהמוח נמצא בו. הרי שהמת יודע שמספרים אחריו והוא מקפיד על כך, ועל כן נענש אותו אדם על שדיבר בגנותו של שמואל. מתרצת הגמרא: **שְׁאִנִי צוּרְכָא מִרְבָּנָן** – שונה תלמיד חכם, דְקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא תִּבְעַ בְּיָקְרִיָּה – שהקדוש ברוך הוא תובע את כבודו, ומעניש את המספר בגנותו אף שהמת עצמו אינו יודע בכך או שלא איכפת לו מדברי אותו אדם.

עוד בענין זה ובענין כבוד תלמידי חכמים: **אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי, כֹּל הַמְסַפֵּר אַחֲרֵי מִסְתָּן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׁהוּא מְדַבֵּר בְּגִנּוּתָם אַחֲרֵי שְׁמָתוֹ וְאוֹמֵר עֲבִירוֹת שַׁעֲשׂוּ, תַּחַת אֲשֶׁר הָיָה לוֹ לַחֲשׁוֹב שְׁכִינָן שְׁהָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְדָאִי עֲשׂו תְּשׁוּבָה עַל כֵּךְ, נִפְּלָא בְּגִיחָתָם עַל דְּבִרְיָו, שְׁנֵאמֵר (תהלים קכא ו-ה) 'הִיטִיבָה ה' לְטוֹבִים וּלְיֹשְׁרִים בְּלִבּוֹתָם, וְהַמְטִים עֲקָלְקֻלָּתָם וְיֹלִיכָם ה' אֶת פּוֹעֲלֵי הָאֵוֹן שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל', כְּלוּמֵר, הַקֶּבֶ"ה יְטִיב לְטוֹבִים וּלְיֹשְׁרִים, וְאֵילּוּ לְמִטִּים עֲקָלְקֻלָּתָם שֶׁל הַטּוֹבִים וְהַיֹּשְׁרִים, כְּלוּמֵר הַמִּטִּים וּמְכַרְעִים בְּדַבְרֵיהֶם אֶת מַעֲשֵׂי צַדִּיקִים לִכְך חוֹבָה, אֲפִילוּ שְׁהֵם עוֹשִׂים זֹאת בְּשִׁעָה שְׂכַבְרָה מוֹתוֹ הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּכֵן יְהִיָּה שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, שְׁהַצַּדִּיקִים אֵינֶם יְכוּלִים עוֹד לְרִיב עִמָּם, אֵף עַל פִּי כֵן וְיֹלִיכָם ה' אֶת פּוֹעֲלֵי הָאֵוֹן, שִׁיתְּבַע הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עַלְבוֹנָם שֶׁל הַצַּדִּיקִים וְיֹולִיךְ אֶת הַמְסַפְּרִים בְּגִנּוּתָם עִם הַרְשָׁעִים לְגִיחָתָם.**

תָּנָא דְּבִי רַבִּי יְשֻעָאֵל – ברייתא זו שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **אִם רֵאִיתָ תַּלְמִיד חֲכָם שֶׁעָבַר עֲבִירָה בְּלִילָה, אַל תִּהְרַחֵר אַחֲרָיו כִּיֹּם לְסַבּוֹר שְׁעִדִין רָשָׁע הוּא, שְׁמָא עָשָׂה תְּשׁוּבָה עַל הָעֲבִירָה שֶׁעָבַר**. מקשה הגמרא: **שְׁמָא סֵלְקָא דְעֵתָךְ** – וכי יעלה על דעתך שאין זה אלא ספק שמא עשה תשובה, שהלא ודאי הוא. **אֵלָּא יֵשׁ לַהֲגִיָּה בְּדַבְרֵי הַבְּרִייתָא שְׁוֹדָאִי עָשָׂה תְּשׁוּבָה עַל עֲבִירוֹתָ, וְלִכְך אַל תִּהְרַחֵר אַחֲרָיו.**

אומרת הגמרא: **וְהֵנִי מִילֵי** – ודברים אלו שאמרנו שאין להרהר אחרי תלמיד חכם שראוהו עובר עבירה, אינם אלא כאשר חטא בְּדָבָרִים שְׂבָגוּפֵי בְּלִבָּהּ, אֲבָל כֵּאֲשֶׁר חֲטָא בְּמִסְמָנָא – [בעבירות שבממון], כְּגוֹן שְׂגוֹל מִמּוֹן חֲבִירוֹ, אֵין מוֹעִיל לוֹמֵר שַׁעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה וּמוֹתֵר לַהֲרַחֵר אַחֲרָיו עַד דְּמִתְהַרְרָה – עד שיחזיר את הממון לבעליו, שאין התשובה מוֹעִילָה בְּלֹא הַשְׁבֵּת הַמִּמּוֹן.

עוד בענין כבוד תלמידי חכמים: **וְאִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי בְּעִשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִקְוֹת מְצִינוּ שְׁבִית דִּין מְנַדִּין עַל כְּבוֹד הָרַב, וְכֹוֹן שְׁנִינוּ אוֹתָם בְּמִשְׁנֵתָנּוּ** – [במשניות]. **אִמֵּר לִיה רַבִּי אֶלְעָזָר, הִיכָא – הִיכָן הֵם מוֹחֲזִרִים. אִמֵּר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי, לְכִי תִשְׁבַּח – לְכַשְׁתַּמְצָאם, כְּלוּמֵר לֵךְ חֲפֵשׁ וּתְמַצָּאם. נִפְּקִי – [יצא] רבי אלעזר, דָּק**

וְאִשְׁכַּח תַּלְתָּהּ – דקדק ומצא שלשה מקומות במשניות שבהם שנינו שמנדים על כבוד הרב, ואלו הם, הַמְזוֹלֹל בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁתִּיקֵנוּ נְטִילַת יָדִים קוֹדֵם אֲכִילַת פֶּת, וְהַמְסַפֵּר אַחֲרֵי מִסְתָּן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּלוּמֵר, שְׁהוּא מוֹגֵה תַלְמִידֵי חֲכָמִים אַחֲרֵי מִיתָתָם, וְהַמְנִים דְּעֵתָו בְּלִפְנֵי מַעְלָה – הַמְתַּגָּה כְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמְזוֹלֹל בְּכַבּוֹדוֹ, וְאֵף הוּא נִכְלָל בִּין הַדְּבָרִים שְׁבִית דִּין מְנִידִים עַל כְּבוֹד הָרַב לְפִי שְׂכַבּוֹד הַמָּקוֹם הוּא כְּבוֹד הָרַב.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת שְׁלוֹשׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת הָאֵמוּרוֹת: **הַמְסַפֵּר אַחֲרֵי מִסְתָּן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, מֵאִי הִיא – אִיזוּ מִשְׁנָה הִיא. דִּתְנִן בְּמִשְׁנָה (עדרות) פ"ה מ"ו** בין דברי עקביא בן מהללאל, הוּא הִיא אוֹמֵר, אֵין מְשַׁקִּין מִי סוּטָה, לֹא אֶת הַיְהוּדָה וְלֹא אֶת הַשְּׁפָחָה הַכְּנַעֲנִית הַמְּשׁוֹחֲרֶרֶת שֶׁנִּישְׂאוּ לְיִשְׂרָאֵל וְקִינָא לָהּ וְנִסְתָּרוּ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְשַׁקִּין אוֹתָן. וְאִמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְעַקְבִּיא, מַעֲשֵׂה בָּאִשָּׁה וְשִׁמָּה בְּרַבְרִמִּית, שְׁהִיתָה שְׁפָחָה מְשׁוֹחֲרֶרֶת בִּירוּשָׁלַיִם, וְנִשְׂאָת לְיִשְׂרָאֵל וְקִינָא לָהּ וְנִסְתָּרָה, וְהִבִּיאָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהִשְׁקִיףָה הַכַּהֲנִים מִי סוּטָה כִּדִּי לְבֹדֶקָה עַל פִּי הוֹרָאָתָם שֶׁל שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון. וְאִמֵּר לָהֶם עַקְבִּיא, מִכִּיֹּן שְׁהִי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון דְּוִנְקָא שְׁלָהּ, כְּלוּמֵר דּוֹמִים לָהּ, שְׁהִי גֵרִים כְּמוֹתָהּ, עַל כֵּן הִשְׁקִיףָה, שְׂרָצָה לְהַחֲשִׁיב אֶת הַגֵּרִים כִּישְׂרָאֵלִים גְּמוּרִים, וְלֹא עָשׂו כְּדִין, וְאֵין לְהוֹכִיחַ מִשֵּׁם שְׁמִשְׁקִים גִּיּוֹרָת וּמְשׁוֹחֲרֶרֶת. וְנִדְוָהוּ לְעַקְבִּיא, עַל שְׁזוֹלֹל בְּכַבּוֹדָם שֶׁל שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון אַחֲרֵי מוֹתָם וְאִמֵּר שְׁהָא גֵרִים כְּמוֹתָהּ, וְכֵּת עַקְבִּיא בְּעוֹד שְׁהִיָּה בְּנִדְוִי וְעִדִין לֹא הוֹתֵר לוֹ הַנִּדְוִי, וְסָקְלוּ בֵּית דִּין אֶת אֶרְוֹנָהּ, לְפִי שְׁהִמָּת בְּנִדְוִי בֵּית דִּין סוֹקִלִים אֶת אֶרְוֹנָהּ.

וְהַמְזוֹלֹל בְּנְטִילַת יָדִים, מֵאִי הִיא – אִיזוּ מִשְׁנָה הִיא. דִּתְנִן בְּהַמְשַׁךְ הַמִּשְׁנָה שֶׁם אוֹדוֹת עַקְבִּיא בֶּן מַהֲלָאֵל, אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה, חֵם וְשָׁלוֹם לוֹמֵר [כְּדַבְרֵי תַנָּא קַמָּא שׁוֹן] שְׁעַקְבִּיא בֶּן מַהֲלָאֵל נִתְנָה, שְׁאִין נִמְצָא בְּכָל הָעוֹרָה כְּשִׁהָיָה נִנְעָלָת בַּעַת שְׁחִיתָה הַפֶּסֶח עַל כָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל, אִדָּם גְּדוֹל בְּחֻמָּהּ וּבְטַהֲרָהּ וּבְיָרָאָתָה חֲטָא בְּעַקְבִּיא בֶּן מַהֲלָאֵל, אֵף שְׁהִי שֵׁם עֵם רַב, וְאֵין יִתְכֵּן שִׁנְדוּ אִדָּם גְּדוֹל כְּזֶה. אֵלָּא אֶת מִי שְׁמַעְתָּם שְׁנָדוּ בִירוּשָׁלַיִם עַל שְׁזוֹלֹל בְּכַבּוֹדָם שֶׁל חֲכָמִים וְכֵּת בְּנִדְוִי, אֶת אֶלְעָזָר בֶּן חֲנֹה, שְׁפָקֵן [שְׁזוֹלֹל] בְּנְטִילַת יָדִים שְׁחִיחוּ בֵּית דִּין שְׁלִיחִים וְהַנִּיחוּ אֵבֶן גְּדוֹלָה עַל אֶרְוֹנָהּ, לְלִמְדָּה שְׂכַבְל הַמִּתְנַהֵּג וְכֵּת בְּנִדְוִי, בֵּית דִּין סוֹקִלִין אֶת אֶרְוֹנָהּ.

הַמְנִים דְּעֵתָו בְּלִפְנֵי מַעְלָה, מֵאִי הִיא – אִיזוּ מִשְׁנָה הִיא. דִּתְנִן בְּמִשְׁנָה (תענית יט), שְׁהַתְּפִלָּה חוֹנִי הַמַּעֲגֵל עַל הַגְּשָׁמִים, וְהַתְּחִילוּ גְשָׁמִים מְנַטְפִים, וְאִמֵּר לְהַקְבִּ"ה לֹא כֵך שְׁאֲלָתִי אֵלָּא גְשָׁמִי בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעֲרֹוֹת, וְהַתְּחִילוּ לְרַדֵּת בּוֹעָף, וְאִמֵּר לְהַקְבִּ"ה לֹא כֵך שְׁאֲלָתִי אֵלָּא גְשָׁמִי רָצוֹן בְּרַכָּה וְנִדְבָה. שְׁלַח לוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁשְׁיָה לְחוֹנִי הַמַּעֲגֵל, צִרְיָה אֲתָה לְהַתְּנִדּוֹת עַל שְׁהִטְרַחְתָּ לְפָנַי הַמָּקוֹם בְּשִׁאֲלִית גְּשָׁמִים וְאִמְרַת לֹא כֵך שְׁאֲלָתִי כְּמָה פַעֲמִים, וְאֵלְמָלָא חוֹנִי אֲתָה, כְּשִׁתְּפַרְסָם שִׁמְךָ בְּגִדְלָה וְחִשְׁבֹּת, גְּזוֹרְנִי עֲלִיד נְדוּי עַל שְׁזוֹלֹת כְּבוֹדָא – [חוטא וְנִדְבָה] בְּדַבְרֵיךְ הָאֵמוּרִים, אֲבָל מָה אַעֲשֵׂה שְׁאֲתָה מִתְּחַטָּא – [חוטא וְנִדְבָה] שְׁלֹא כְּהוֹנֵן לְפָנַי הַמָּקוֹם וְעוֹשֶׂה לָּךְ הַמָּקוֹם רְצוֹנָה, כִּבְּן שְׁמַתְחַטָּא לְפָנַי אֲבִיו לְפִי שְׁנָקַל לְפָנַי לְחַטּוֹא לוֹ וְלַהֲטִירָחוּ, וְאֲבִיו עוֹשֶׂה לוֹ אֶת רְצוֹנוֹ, וְעֲלִיד תְּכַתּוֹב אוֹמֵר (משלי כג כה) 'שְׁמָח אֲבִיד וְאִמֵּךְ וְתִגַּל וְיִלְדְּתֵךְ'. הִרִי שְׁהִיָּה רָאוּי לְנִדְוִי לּוֹלִי שְׁהִיָּה אִדָּם גְּדוֹל, לְפִי שִׁישׁ בְּדַבְרֵיו וְזוֹלֹל בְּלִפְנֵי מַעְלָה.

הַגְּמָרָא מְבִאֵרַת מִדּוּעַ לֹא מִצָּא אֵלָּא אֶת הַשְּׁלֹשׁ הַלָּלוּ אֵף שְׁלֹכָאוֹרָה יִשְׁנָם מִקְוֹמוֹת נוֹסְפִים שְׁמִבּוּאֵר כֵּן. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתָוּ לִיכָא – וְכִי אֵין מִקְוֹמוֹת נוֹסְפִים בְּהֵם שְׁנִינוּ שְׁמִנְדִים עַל כְּבוֹד הָרַב, וְהָאִי אִיכָא – וְהִיא יֵשׁ. דִּתְנִי רַב יוֹכָף בְּבִרְיָתָהּ, תוֹדוּם אֵינֶם רֹמִי רֹמִי הַנִּתְּנִי אֶת בְּנֵי רֹמִי לְהַחֲכִילָן גְּזִיִים מְקוֹלְסִין – [צלוּיִם כְּשֵׁם שְׁלָמִים וְכַרְעִיָּה] וְקַרְבִּיָּהִם תְּלִוִיִם בְּצִידָם עַל הַשִּׁפּוֹד, בְּלִילִי פְסָחִים. שְׁלַח לִיה שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁשְׁיָה, אֵלְמָלָא תוֹדוּם אֲתָה שְׁאֲתָה חֲכָם גְּדוֹל וְנִכְבֵּד, גְּזוֹרְנִי עֲלִיד נְדוּי, שְׁאֲתָה נִרְאָה כְּאִכְלִי אֶת יִשְׂרָאֵל קְדִשִׁים בְּחוּץ, שְׁהוֹרָאָה צְעוּלִים אֶת הַגְּדִי כְפִי שְׁצוּלִים אֶת הַפֶּסֶח יִסְבּוֹר שְׁהַקְדִּישׁוּהוּ לְשֵׁם פֶּסַח, וִיטַעָה שְׁמוֹתָר לְאֲכּוֹל קְדִשִׁים בְּחוּץ. וְגַם זֶה

שרצה לנדוהו לכבוד הרב הוא, שעבר על תקנת חכמים שגזרו (ביצה כב) שלא לאכול גדי שלם צלוי בליל פסח משום שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ואם כן קשה, מדוע לא הביא רבי אלעזר גם ברייתא זו שמבואר בה שמנדים על כבוד הרב. מתרצת הגמרא: מה שאמרנו שלא מצא אלא שלשה מקומות שמנדים על כבוד הרב, בַּמְשַׁנְתָּנוּ קְאָמְרִינָן – אמרנו, שלא מצא אלא שלש משניות, וְהָא – ומעשה זה בְּרִייתָא הִיא ואינה משנה.

חזרת הגמרא ומקשה: וּבְמַתְנִיתִין לִיכָא – וכי במשנתנו אין מקום נוסף שבו שנינו שמנדים על כבוד הרב, וְהָא אִיכָא – והרי יש הָא דְתַנְן – זו ששינו במשנה (כלים פ"ה מ"ז), תנור של חרס שנטמא ונתן אותו באופן שחתכו חוליות עגולות לרחבו של התנור, ונתן טיט של חול בין חוליות לחוליות, רבי אליעזר מטהר את התנור, והיינו שאינו מקבל טומאה, שכן שחיבר בחול וחול זה לא נשרף בכבשן אין התנור נחשב ככלי חרס אלא ככלי גללים וכלי אדמה שאינם מקבלים טומאה, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִים, כלומר, שאם יגע התנור בדבר טמא יטמא, שמכין שהחוליות הן של חרס, אף שחיברם על ידי חול שלא נשרף בתנור, דינו ככלי חרס ומקבל טומאה. וְהוּא תַנּוּרָא שֶׁל עֵבְנָאִי – של נחש שדרכו לכרוך עצמו בעיגול ולהכניס זנבו לפיו.

הגמרא מבארת את סיום דברי המשנה. מבררת הגמרא: מֵאִי – מהו 'תנורו של עבנאי' (ותנורו של נחש), שאמרה המשנה, כלומר, על שם מה נקרא כן. מבארת הגמרא: אִמָּר רַב יְהוּדָה אִמָּר שְׁמוּאֵל, מְלַמֵּד שֶׁהִקְיֵפוּהוּ חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּהִלְבּוֹת – (בראיות) בְּעֵבְנָאִי – (כנחש) וְהָ שֶׁדָּרְכוּ לְכַרוֹךְ עֲצָמוּ בְּעִיגוֹל וּלְהַכְנִיס זַנְבוֹ לְפִיו, וּמֵמֵאֵהוּ לְתַנּוּר, ועל שם שנהגו בו כעבנאי נקרא התנור עליו נחלקו 'תנורו של עבנאי'.

הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר שאף היה שם נידוי, ומבארת מדוע לא נמנתה המשנה עם שלש המשניות האמורות. ממשיכה הגמרא: וְתַנְיָא בְּבִרְיָתָא, שמהלוקת זו שנחלקו רבי אליעזר וחכמים בענין התנור היתה משום מעשה שהיה, שנפלה טומאה לאויר של תנור כזה ולאחר מכן עשו בו טהרות (נגעו בתנור או שנכנסו לחללו) וסיהרם רבי אליעזר, ובאותו היום שהכריעו שהתנור טמא, הִבִּיאוּ חֲכָמִים אֶת כָּל אוֹתָן מְהֵרָה שִׁטְיָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְשָׂרְפוּם לְפָנָיו כְּדִין תְּרוּמָה טְמֵאָה, וְלִפְסוּף בְּרִכּוּהוּ – נידו אותו. ואם כן קשה מדוע לא הביא רבי אלעזר גם מקרה זה שמצינו שמנדים על כבוד הרב. מתרצת הגמרא: אף שאכן מהלוקת זו הובאה במשנה, אֲפִילוּ הָכִי נִדִּי בְּמַתְנִיתִין לֹא תַנְן – מכל מקום מה שנידו את רבי אליעזר לא הוזכר במשנה אלא בברייתא, ומה שלא מצא רבי אלעזר במשניות אלא שלשה מקומות שמנדים על כבוד הרב, היינו מקומות בהם הנידוי עצמו נתפרש במשנה.

הגמרא מבארת היכן הם שאר המקומות שנתפרש בהם שמנדים על כבוד הרב. מקשה הגמרא: אֵלָּא מַה שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוי שֶׁבְּעָשְׂרִים וָאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת מֵצִינוּ שִׁמְנִידִים עַל כְּבוֹד הָרַב, הִיכָא מְשַׁכְּחַת לָהּ – היכן אתה מוצא אותם אחר שלא מצא רבי אלעזר אלא שלשה. מתרצת הגמרא: מה שאמר רבי יהושע בן לוי שיש עשרים וארבעה מקומות כאלו, הרי זה לפי שהוא מְדַמֵּה מִלְּתָא לְמִלְּתָא – (דבר לדבר), ובכל מקום שראה במשניות שהיתה מהלוקת גדולה בין יחיד ורבים, או שהיה אחד החכמים מדבר קשות כנגד הגדול ממנו, אומר רבי יהושע בן לוי שראוי היה אותו אחד שינדוהו מפני שדומה הדבר למקומות שמפורש בהם נידוי על כבוד הרב. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁלֹּא מֵצָא אֵלָּא שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, הרי זה לפי שהוא לֹא מְדַמֵּה מִלְּתָא לְמִלְּתָא, ולכן לא מנה אלא את המקומות בהם הוזכר נידוי במפורש, ואינם אלא שלשה, ובאמור.

שנינו במשנה: נִזְשָׂאִי הַמָּטָה וְחִלּוּפֶיהָ וכו', את שלפני המטה צורך

בהם פטורין (מקריאת שמע). הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תַּנּוּ רַבֵּנָן בְּבִרְיָתָא, אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקוּבְרוֹ סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאת שְׁמַע, כדי שלא יפסידו את מצותה כאשר יעסקו במת ויעבור זמנה, וְאִם הִתְחִילוּ בְּהוֹרָצָתָהּ הוֹגִיעַ זְמַן קְרִיאת שְׁמַע, אֵין מְפַסְקִין בְּכַךְ בְּכַדִּי לְקַרְא אֶת שְׁמַע, אֵלָּא מִמְּשִׁיכִים בְּמַה שֶׁהִתְחִילוּ עַד שִׁיטִּימוּ. הגמרא דנה בדברי הברייתא. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם אכן כך הוא שאין מוציאים את המת לקבור סמוך לזמן קריאת שמע, וְהָא רַב יוֹסֵף אֲפָקוּהוּ – והרי את מיטתו של רב יוסף הוציאו סמוך לזמן קְרִיאת שְׁמַע. מתרצת הגמרא: אֲדָם חָשׁוּב שְׂאֵינִי – (שונה) מאחרים, ומוציאים אותו לקבורה אפילו סמוך לזמן קריאת שמע.

שנינו במשנה: נושאי המיטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן, את שֶׁלְפָנֵי הַמָּטָה וְאֶת שֶׁלְאַחֲרֵי הַמָּטָה, את שלפני המטה צורך בהם פטורים ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבין. הגמרא מביאה ברייתא בענין קריאת שמע בשעת ההספד: תַּנּוּ רַבֵּנָן בְּבִרְיָתָא, הָעוֹסְקִים בְּהַסְפֵּד הִנֵּעְשָׁה קוֹדֵם קְבוּרַת הַמֵּת, בְּזִמְנָא שֶׁהַמֵּת מוֹטֵל לְפָנֵיהֶם בְּבֵית בֹּי מספידים אותו, נִשְׁמָטִין הַשּׁוֹמְעִים הַחוּצָה אֶחָד אֶחָד וְקוֹרֵין קְרִיאת שְׁמַע, אבל אין קוראים בפני המת משום 'לועג לרש'. אבל אם אֵין הַמֵּת מוֹטֵל לְפָנֵיהֶם אֵלָּא בְּבֵית אַחֵר, הֵן יוֹשְׁבִין וְקוֹרֵין (והוא והאבל) יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, הֵם עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין, (והוא והאבל) עוֹמֵד וּמְצַדִּיק עָלָיו אֶת הָרִי, וְאוֹמֵר, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, הִרְבֵּה חֲטָאִית לְפָנֶיךָ, וְלֹא נִפְרַעְתָּ מִמֶּנִּי אֶחָד מִנִּי אֵלֶּךָ מִזְהֻמָּנִיעַ לִי, הִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּגַדּוֹר פְּרוֹצוֹתֵינוּ וּפְרָצוֹת כָּל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. אֲבִי מֵשִׁיג עַל נוֹסח הַתְּפִלָּה שֶׁבְּבִרְיָתָא: אִמָּר אֲפִי, לֹא מְכַעֵי לִיָּה לְאִנְשֵׁי לְמִימְרֵי הָכִי – אין ראוי לאדם לומר נוסח זה 'ולא נפרעת ממני אחד מני אלף, שמשמע שהוא אומר להקב"ה שיפרע ממנו. וְאִמָּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ וְכֵן תַּנָּא מִשְׁמֵיהָ – (וכן שנינו בברייתא משמו) דְּרַבִּי יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵל יִפְתָּח אֲדָם פִּיּו לְשׁוֹן, כלומר, שלא יפתח פיו למידת הדין שתקטרג עליו, וְאִמָּר רַב יוֹסֵף, מֵאִי קְרָאָה – מאיזה פסוק נלמד שאסור לפתוח פיו לשטן, שְׁנֵאמַר בְּנִבְיָא מַה שֶׁאָמַר אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם עַל עֲצָמָם בַּחוּרְבֵּן הָעִיר (ישעיה טו) 'לולי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד כְּמַעֲט כְּסוּדִים הָיִינוּ לְעַמְרָה דְּמִינוּ', כלומר, לולי שרידים עלינו הקב"ה היינו נשמידים כולנו כסודם ועמורה. וכיון שדימו עצמם בחינם לסודם ולעמורה, מֵאִי אֶהְדֵּר לָהּ – מה השיב להם הַנְּבִיא דְּבַר ה' (שם ט"א) 'שְׁמַעוּ דְּבַר ה' קְצִינִי סֹדִם הָאֲזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עַמְרָה', שאתם דומים במעשיכם הרעים לקצינים – (שרים) של סודם ולאנשי עמורה. הרי שבדיבורם עוררו את מידת הדין ללמד עליהם חובה ולדמותם לסודם ולעמורה.

שנינו במשנה: קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחִזּוּ וכו', אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו לא יתחילו. הגמרא מבארת מה הכוונה 'לגמור', אם הכוונה לגמור את כל קריאת שמע או לגמור רק חלק ממנה. מדייקת הגמרא: מִכָּךְ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵין יוֹכֵלִים לְהִתְחִיל וּלְגַמֹּר אֶת בּוֹלָה, אֵין – אכן יתחילו לקרוא קריאת שמע, אֲבָל אם יוכלו לגמור רק פֶּרֶק אֶחָד או פָּסוּק אֶחָד, לֹא יִתְחִילוּ. וְרַמְיָנָהּ – והקשה על המשנה ממה ששינו בברייתא, קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחִזּוּ מִקְבוּרָתָהּ, אִם יוֹכֵלִין לְהִתְחִיל וּלְגַמֹּר אֲפִילוּ פֶּרֶק אֶחָד או פָּסוּק אֶחָד מִקְרִיאת שְׁמַע עַד שֶׁלֹּא יָגִיעוּ לְשׁוּרָה, יִתְחִילוּ. הרי שעליהם לקרוא אף אם אינם יכולים לגמור את כולה אלא רק חלק ממנה.

מתרצת הגמרא: הָכִי נִמִּי קָאָמַר – אף כאן במשנתנו כוונת התנא לומר שֶׁאֵין יוֹכֵלִין לְהִתְחִיל וּלְגַמֹּר אֲפִילוּ פֶּרֶק אֶחָד או אֲפִילוּ פָּסוּק אֶחָד עַד שֶׁלֹּא יָגִיעוּ לְשׁוּרָה, יִתְחִילוּ, וְאִם לֹא, כְּגוֹן שֶׁהִמְקוֹם שְׁעוֹשִׂים בּו שׁוּרָה קָרוֹב לְמִקְוֶה הַקֶּבֶר וְאִינֶם יוֹכֵלִים לְגַמֹּר אֲפִילוּ פֶּרֶק אֶחָד או פסוק אחד, לֹא יִתְחִילוּ.

ברכות – דף יט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכא

וְזָכוּ חַכְמִים עַל הָאֲרוֹנוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶלֶל טַפַּח שִׁיטְמוּ אֶת הָעוֹבֵר
עֲלֵיהֶם, מְשֻׁם הָאֲרוֹנוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן חֶלֶל טַפַּח, שֶׁהֵם מְטַמְּאִים אֶת
הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מִדְּאוּרֵייתָא, וּמְשֻׁם כְּבוֹד מַלְכִּים לֹא נִזְרָה בָּהוּ רַבָּנָן,
וְלִכְךָ הִיָּה מוֹתֵר לְרַבִּי אֱלֵעָזָר בַּר צְדוֹק לְדַלֵּג עַל גְּבֵי אֲרוֹנוֹת, לְפִי
שִׁסְתָּם אֲרוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶם חֶלֶל טַפַּח וְאֵינָן מְטַמְּאִים מִן הַתּוֹרָה.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה מִבְּרִייתָא נֹסֶפֶת: תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, גְּדוֹל
כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה [אֵת] מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂפִתְךָ. וּמִשְׁמַע
שְׂדוּחָה כָּל מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְאַמְרֵי – וּמִדּוּעַ דּוּחָה, לִימָא – נֶאֱמַר,
'אֵין חֻקָּה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֲצָה לִנְגִיד ה', וַיִּדְחָה הָלֵא תַעֲשֶׂה אֶת
כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ לַעֲנִין הַמוֹרָא כְּלָאִים בִּבְגָדוֹ.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: תְּרַנְּמָה [–הַעֲמִיד וּבִינָר] רַב כֹּר שְׂבָא קָמִיה [–לִפְנֵי]
דְּרַב כְּהֵנָא, שְׁבִרִיתָא זֹו מִדְּבַרְתָּ רַק בְּלֹא ד' לֹא תִסּוֹר' (דְּבָרִים יז יא),
דְּהִינּוּ מִה שֶׁאִסְרָה הַתּוֹרָה לַעֲבֹד עַל דְּבָרֵי חַכְמִים, אֲבָל שֶׁאֵר
הָלָאִים אֵינֶם נִדְחִים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְלִכֵּן הַמוֹרָא כְּלָאִים בִּבְגָדוֹ
פּוֹשְׁטוֹ אֶפִּילוּ בִּשְׂוֹק.
אוֹמֵר הַגְמָרָא: אֲחִיכֹו עֲלִיה – צַחֲקוּ עֲלֵיו הַשּׁוֹמְעִים, שֶׁהֵם הִיוּ
סְבוּרִים שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֹמֵר שֶׁאֶפִּילוּ אִם אָמְרוּ לוֹ הַחַכְמִים דְּבַר תּוֹרָה
שֶׁלֹּמְדוּ בֶּאֱחָד מֵהַשְּׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרְשָׁת בָּהֶם גַּם הוּא
נִדְחָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְהִי גַם הִלָּא ד' לֹא תִסּוֹר' דְּאוּרֵייתָא הִיא
כְּשֶׁאֵר הָלָאִים שֶׁבְּתוֹרָה, וּמִדּוּעַ כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה אוֹתוֹ. אֲמַר לָהֶם
רַב כְּהֵנָא, נִבְרָא רַבָּא אֲמַר מִלְּתָא – אִדָּם גְּדוֹל אֲמַר דְּבַר, לֹא
תְחִיבֵי עֲלִיה – אֵל תִּצְחָקוּ עֲלֵיה, שׂוֹדָאִי אֵין כּוֹוֵנְתוֹ לְמַה שֶׁדְּרָשׁוּ
חַכְמִים, אֲלֵא כּוֹוֵנְתוֹ עַל כָּל מִלֵּי דְרַבָּנָן – לְכָל דְּבָרֵי הַחַכְמִים
וְגוֹיְרוֹתֵיהֶם, דְּאִסְמַכְיָנְהוּ – שֶׁסִּמְכּוּ אוֹתָם עַל הִלָּא ד' לֹא תִסּוֹר', וְאִנָּה
שֶׁמֶן הַתּוֹרָה אֵנוּ חִיבִים לִקְיָם אֶת דְּבָרֵי הַחַכְמִים מְשֻׁם שֶׁנִּצְטוּנוּ
שֶׁלֹּא לִסּוֹר מִדְּבָרֵיהֶם, מִכָּל מָקוֹם נִדְחִים הֵם מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת,
שֶׁמְשֻׁם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָאָדָם, שְׂרִי רַבָּנָן – הַתִּירוּ חַכְמִים לַעֲבֹד עַל
דְּבָרֵיהֶם, שֶׁמִּחְלוּ עַל כְּבוֹדָם בְּמָקוֹם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה מִבְּרִייתָא נֹסֶפֶת: תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, נֶאֱמַר
לְגַבִּי הַמוֹרָא אֲבִידָה (דְּבָרִים כב א), 'לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר אֲחִיךָ אוֹ אֶת שׂוֹי
נְדָחִים וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם', וְנֶאֱמַר עוֹד (שֵׁם כב ג), 'לֹא תוֹכַל לְהִתְעַלֵּם',
בֹּא לִלְמַד שֶׁיֵּשׁ פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם מֵהֶם, וְאֵינָךְ חִיב לְהִשָּׁבִי אֶת
הָאֲבִידָה, וְעַל כֵּךְ נֶאֱמַר 'וְהִתְעַלְמָתָ', וּפְעָמִים שֶׁאֵין אַתָּה מִתְעַלֵּם
מֵהֶם אֲלֵא אַתָּה חִיב לְהִשָּׁבִי אֶת הָאֲבִידָה, וְעַל כֵּךְ נֶאֱמַר 'לֹא תוֹכַל
לְהִתְעַלֵּם'. תָּא כִּיִּצֵּד – כִּיִּצֵּד יֵשׁ אוֹפֵן שְׁמוֹתָ לְהִתְעַלֵּם. אִם הִיָּה
הַמוֹרָא בָּהֶן, וְהִיא [–הָאֲבִידָה] נִמְצְאָת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ שְׁהִיָּה
הַמוֹרָא זָקֵן, וְהָאֲבִידָה אֵינָה חֲשׂוֹבָה לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהִשָּׁבִי, אוֹ שְׁהִיָּתָה
מִלְּאֲכֶתָּה שֶׁל הַמוֹרָא מְרֻבָּה מְאֹד וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, כְּלוֹמֵר, שֶׁהִדְמִים
שֶׁמִּפְסִיד הַמוֹרָא מְשֻׁם בִּטּוֹל מִלְּאֲכֶתָּה לְרֹדֵף אַחֲרֶיהָ, הֵם יוֹתֵר מִדְּמֵי
הָאֲבִידָה, וְלֹא יִרְצוּ הַבְּעֵלִים לְשַׁלֵּם לוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא הָאֲבִידָה
שֶׁמִּשְׁבִּי לָהֶם, וְנִמְצָא שֶׁמִּפְסִיד עַל יְדֵי הַשֶּׁבֶת הָאֲבִידָה. לִכְךָ נֶאֱמַר
'וְהִתְעַלְמָתָ', לְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ פְּעָמִים שְׁמוֹתָ לְהִתְעַלֵּם מִהָאֲבִידָה, וְאֵינוּ
חִיב לְהִשָּׁבִי. וּמִדּוּעַ מוֹתֵר לְזַקֵּן שְׁאִינָה לְפִי כְּבוֹדוֹ,
לְהִתְעַלֵּם מִהָאֲבִידָה, לִימָא – נֶאֱמַר, 'אֵין חֻקָּה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין
עֲצָה לִנְגִיד ה', וּמִצּוֹת הַשֶּׁבֶת אֲבִידָה תִּדְחָה אֶת כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, כְּמוֹ
שֶׁאִמְרָנוּ לַעֲנִין הַמוֹרָא כְּלָאִים בִּבְגָדוֹ.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: שְׁאֵנִי הָתֵם – שׁוֹנֵה הַדְּבַר שֶׁם בְּבִרְיָתָא, שְׁמוֹתָ לוֹ
לְהִתְעַלֵּם מִהָאֲבִידָה, מְשֻׁם דְּכִתְבִּי 'וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם', שֶׁהַתּוֹרָה
הַתִּירָה לוֹ לְהִתְעַלֵּם.
שׂוֹאֵל הַגְמָרָא: וְלִינְיָמָר מִינָּה – וְנִלְמַד מִ'וְהִתְעַלְמָתָ' שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבִּי
אֲבִידָה, שֶׁכְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה אִיסוּרִים, וְהַלּוּבֵשׁ כְּלָאִים לֹא יֵהָא צָרִיךְ
לְפִשׁוֹת אֶת בְּגָדוֹ בִּשְׂוֹק. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אִיסוּרָא מִלְּמִנָּה לֹא יִלְפִינָן
– לֹא לְמִדְּמֵי דִינֵי אִיסוּר מִדְּרִינֵי מִמּוֹן, שְׁדִינֵי מִמּוֹנוֹת קִלִּים מִדְּרִינֵי
אִיסוּרִים, וְלִכְךָ יֵשׁ לֹמֵר שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁדִינֵי מִמּוֹן נִדְחִים מִפְּנֵי כְּבוֹד
הַבְּרִיּוֹת, מִכָּל מָקוֹם דִּינֵי אִיסוּר אֵינֶם נִדְחִים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה מִבְּרִייתָא אַחֲרָת: תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, נֶאֱמַר
לְגַבִּי נִזִּיר (בְּמִדְּרָא יא), 'כָּל יְמֵי הַיּוֹרֵד לָהּ עַל פֶּשַׁע מֵת לֹא יָבֵא, וּמִבּוֹאֵר
שֶׁאִסּוּר לְנִזִּיר לְהִיטָמָא לְמֵתִים כָּלֵל, וְאִם כֵּן הַכְּתוּב הֵבֵא (שֵׁם יא ט) יֵבֵא

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: הָעוֹמְדִים בְּשׂוּרָה וְכו', הַפְּנִימִיִּים פְּטוּרִים וְהַחִיצוֹנִים
חַיִּיבִים. הַגְמָרָא מְבַאֵר מִי הֵם הַפְּנִימִיִּים וּמִי הֵם הַחִיצוֹנִים: תִּנּוּ רַבָּנָן
בְּבִרְיָתָא, שׂוּרָה הָרֹאֶה פְּנִימָה, כְּלוֹמֵר, אֶת הַמָּקוֹם הַפְּנִי שֶׁאֲחֵרִי
הַשּׂוֹרֵה הַפְּנִימִית, וְהָאֵבֶל יוֹשֵׁב שָׁם, פְּטוּרָה מִקְרִיאת שְׁמַע, וְהַשּׂוֹרֵה
שֶׁאֵינָה רֹאֶה פְּנִימָה, חַיִּיבֵת בִּקְרִיאת שְׁמַע. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר,
הַבָּאִים מִחֻמַּת הָאֵבֶל לְנַחֲמוֹ, פְּטוּרִין מִקְרִיאת שְׁמַע, אֲבָל הַבָּאִים
מִחֻמַּת עֲצָן – שֶׁלֹּא בָּאוּ לְנַחֵם אֲלֵא לְרַאוֹת אֶת הַמְּאוֹרֵעַ, חַיִּיבִין
בִּקְרִיאת שְׁמַע.
הַגְמָרָא מְבַאֵר אִם אִיסוּרִים נִדְחִים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת: אֲמַר רַב
יְהוֹדָה אֲמַר רַב, הַמוֹרָא כְּלָאִים בִּבְגָדוֹ, וְהֵם כְּלָאִים מִדְּאוּרֵייתָא,
פּוֹשְׁטִין אֶפִּילוּ בִּשְׂוֹק. מִבְּרַת הַגְמָרָא: מֵאִי מְעָמָא – מִה הֵטַעַם
שֶׁצָּרִיךְ לְפּוֹשְׁטוֹ בִּשְׂוֹק אִף שֶׁמִּתְבּוֹזָה בִּכְךָ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: מְשֻׁם
שֶׁ'אֵין חֻקָּה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֲצָה לִנְגִיד ה' (מְשִׁלִּי כא ה), שֶׁאֵין חֻקָּה
הָאָדָם חֲשׂוֹבָה לִנְגִיד ה', וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶלֶל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין
כְּבוֹד לָרַב.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִיִּתְיָבִי – הִקְשׁוּ בְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה עַל דְּבָרֵי רַב, שְׁנִינוּ
בְּבִרְיָתָא, קִבְּרוּ אֶת הַמֵּת, וְחִזְרוּ, וְלִפְנֵיהֶם שְׁתֵּי דְרָבִים, אַחַת
מִהֶנּוּ וְאַחַת מִמָּהָ שִׁישׁ בַּה קִּבְּרָה, אִם בָּא הָאֵבֶל בְּשִׂחוֹתָה, בָּאֵין
עֲמֹ בְּהַמְלִיךְ בְּדֶרֶךְ הַשִּׂחוֹתָה, וְאִם בָּא הָאֵבֶל בְּשִׂמְחָה, בָּאֵין עֲמֹ
כּוֹלֵם בְּשִׂמְחָה, וְאֶפִּילוּ כְּהֵנִים, מְשֻׁם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָאֵבֶל. וְאַמְרֵי –
וּמִדּוּעַ מוֹתֵר לְכַּחַן לְטַמֵּא עֲצָמוֹ לְמַת מְשֻׁם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָאֵבֶל, לִימָא
– נֶאֱמַר 'אֵין חֻקָּה וְאֵין תְּבוּנָה לִנְגִיד ה', וְאֵין לוֹ לַעֲבֹד עַל הָאִיסוּר
לִיטְמָא לְמַת מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ רַב לַעֲנִין כְּלָאִים.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: תְּרַנְּמָה [–הַעֲמִיד וּבִינָר] רַבִּי אֲבָא אֶת הַבְּרִיּוֹת,
שֶׁמִּדּוּבֵר שֶׁהִדְרִיךְ הַטְּמָאָה הִיא בְּבֵית הַפֶּרֶס – שְׂדָה שְׁהִיָּה בַּה קִּבְּרָה
וְנִחְרְשָׁה עִם הַקִּבְּרָה שְׁבָה, שֶׁאֵין הַטְּמָאָה שֶׁם אֲלֵא מִדְּרַבָּנָן, אֲבָל
מִדְּאוּרֵייתָא אֵינוּ נִטְמָא. וְחַכְמִים מִחְלוּ עַל כְּבוֹדָם בְּמָקוֹם כְּבוֹד
הַבְּרִיּוֹת, וְהַתִּירוּ לְכַהֲנִים הַהוֹלְכִים עִם הָאֵבֶל לַעֲבֹד בְּבֵית הַפֶּרֶס,
אֲבָל אִיסוּר כְּלָאִים שֶׁהוּא מִהַתּוֹרָה אֵינוּ נִדְחָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.
הַגְמָרָא מוֹכִיחָה שְׁבִית הַפֶּרֶס אֵינוּ מְטַמָּא אֲלֵא מִדְּרַבָּנָן: דְּאֲמַר רַב
יְהוֹדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, מִנְּפֶחַ אִדָּם בֵּית הַפֶּרֶס, כְּלוֹמֵר, מִנְּפֶחַ בְּפוֹי עַל
הָאֲדָמָה שֶׁלִּפְנֵיהֶם, וְתוֹלָה שֶׁאֵם יֵשׁ שָׁם עֵצִם שֶׁל מֵת יִרְאֶה אוֹתָהּ,
וְהוֹלֵךְ לְשַׁחֹט אֶת פִּסְחוֹ בַּחֲזָקָה שֶׁהוּא טְהוֹר, וְאִם טוֹמְאָת בֵּית הַפֶּרֶס
מִן הַתּוֹרָה, לֹא הִיוּ מְקִילִים לְסַמּוֹךְ עַל נִפְיחָה. הַגְמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה
נֹסֶפֶת שְׁבִית הַפֶּרֶס אֵינוּ מְטַמָּא אֲלֵא מִדְּרַבָּנָן: וְאֲמַר רַב יְהוֹדָה בַּר
אֲשִׁי מְשִׁיבָה דְּרַב, בֵּית הַפֶּרֶס שֶׁנִּדְּשׁ בְּרַגְלֵי בְּנֵי אָדָם הָעוֹבְרִים שָׁם,
מִהוֹר, וְאִם טוֹמְאָת בֵּית הַפֶּרֶס מִן הַתּוֹרָה, לֹא הִיוּ מְקִילִים לְסַמּוֹךְ עַל
כֵּךְ שֶׁנִּדְּשׁוּ.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה מִבְּרִייתָא אַחֲרָת: תָּא שְׁמַע, דְּאֲמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר בַּר
צְדוֹק שְׁהִיָּה כַּחַ, פְּעָמִים שֶׁמִּדְּרַבָּנָן הִיָּינוּ עַל גְּבֵי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים
מֵאֲרוֹן לֶאֱרוֹן, לְצֵאת לְקִרְיָתָ מִלְכִּי יִשְׂרָאֵל, כִּדִּי לְרִאוֹתָם, לְפִי
שֶׁאֲרוֹנוֹת רַבִּים תִּפְסוּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ, וְלֹא לְקִרְיָתָ מִלְכִּי יִשְׂרָאֵל
כְּלָבֵד אֲמַר, אֲלֵא אֶפִּילוּ לְקִרְיָתָ מִלְכִּי עֲבוּ"ם, שֶׁאֵם יוֹכֵה לְעוֹלָם
הָבֵא, לְרִאוֹת גְּדוּלְתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבְכָבוֹד מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה, וְכִתְּבִין בֵּין
מִלְכִּי יִשְׂרָאֵל לְמִלְכִּי עֲבוּ"ם, כְּלוֹמֵר, יִבְחִין כְּמָה רַבָּה גְּדוּלְתָם יוֹתֵר
מִגְּדוּלְתָם שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם עַכְשָׁיו, דְּהִיָּינוּ כְּמָה יוֹתֵר כְּבוֹד יֵשׁ
לְנוֹטְלֵי שֶׁכֶר הַמְּצוּוֹת, מִכְּבוֹד הָאוֹמוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה. אֲמַר – וּמִדּוּעַ
מוֹתֵר לְכַּחַן לַעֲבֹד עַל אִיסוּר תּוֹרָה וּלְטַמֵּא אֶת עֲצָמוֹ לְמַת מְשֻׁם
כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, לִימָא 'אֵין חֻקָּה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֲצָה לִנְגִיד ה',
כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ לַעֲנִין כְּלָאִים שֶׁאֵין כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה אִיסוּר
דְּאוּרֵייתָא.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: בְּרַבָּא, דְּאֲמַר רַבָּא, דְּכַר תּוֹרָה – הִלְכָה לְמַשָּׁה
מִסְינִי, אֲחֵל שִׁישׁ תַּחְתִּי מֵת, כָּל שִׁישׁ בּוֹ חֶלֶל טַפַּח, כְּלוֹמֵר, שִׁישׁ
אוֹיֵר שֶׁל טַפַּח עַל טַפַּח בְּרוּם טַפַּח בֵּין הַמֵּת לִגַּג הָאֵהָל, הוֹצִינָן בְּפִנֵּי
הַטּוֹמְאָה, וְאֵין מְטַמָּא לְמַעֲלָה לֹא בִּמְנוּעַ וְלֹא כְּשִׁמְחָהִילִים עֲלֵיהּ,
וְשֶׁאֵין בּוֹ חֶלֶל טַפַּח בֵּין הַמֵּת לִגַּג הָאֲרוֹן, אֵינוּ הוֹצִינָן בְּפִנֵּי הַטּוֹמְאָה,
וְהַטּוֹמְאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה עַד לְרִקְיעַ. וְרַבִּי אֲרוֹנוֹת שֶׁקוֹבְרִים בָּהֶם אֶת
הַמֵּתִים, יֵשׁ בָּהֶן חֶלֶל טַפַּח, וּמִן הַתּוֹרָה הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם אֵינוּ נִטְמָא,

- 1 בענין כזה לא שייך הענין של "הדרא לניחותא", כיוון
2 ש"פרישתו" היא בהתגיירותו, ולא ייתכן אצלו אחר-כך
3 ענין של "הדרא".
- 4 לפיכך פוסקים הרמב"ם וה"שולחן-ערוך", שבזמננו
5 מותר לגר מצרי להינשא לבת-ישראל, גם כאשר הוא נמצא
6 במצרים, ואף כאשר לא פירש מביתו – מפני שבעצם גיורו
7 חל עליו הענין של "פריש".
- 8 לעומת זאת, המצרים האחרים (הנכרים), שנשארו
9 במצרים, הרי למרות שהם מייעוט, חל עליהם דין של
10 קבוע, ובגללם נשאר האיסור להתיישב בארץ מצרים
11 "שלא נלמד ממעשיהם..."
- 12 במיוחד, כאשר זוהי מציאות מיוחדת, שלא ייתכן לומר
13 שהמיעוט בטל ברוב, מפני הסיבות הבאות: א) המיעוט
14 הוא בכמות – מספר האנשים, ואילו האיסור הוא מפני
15 איכות – קלקול מעשיהם, ומפני גודל האיכות אין הם
16 בטלים³⁵. ב) גם הרוב, אנשי אומות אחרות הנמצאים
17 במצרים, אינו מתנגד למיעוט, ואינו מבטלו, כי גם העמים
18 האחרים הם מקולקלים, אלא שהמצרים מקולקלים יותר³⁶;
19 ולפיכך אין לרוב די כח³⁷ כדי לבטל את המיעוט של
20 המצרים³⁸.

ז.

המסקנה לעבודת ה' בימינו

- 21 מכל האמור לעיל, שבמצרים נמצאים עדיין מצרים
22 קדמונים, נובעת התעוררות בעבודת ה' בימינו אלו,
23 כדלהלן:
- 24 אמנם על כל עניני התורה חל הכלל ש"התורה היא

- נצחית"³⁹ – לכל זמן ולכל מקום – אך בכל זאת, יש הבדל
26 בין הענינים שאי-אפשר לקיימם כפשוטם, ונצחיותם היא
27 רק ברוחניות, לבין הענינים הקיימים גם עתה בגשמיות,
28 שבהם בולטת ה"נצחיות" ביתר תוקף, והיא מתבטאת
29 בעולם הזה הגשמי לעיני כל העמים.
- 30 וכך בעניננו: נאמר בפסוק⁴⁰ "אתם ראיתם אשר עשיתי
31 למצרים... ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את
32 בריתי והיתם לי סגולה מכל העמים... ממלכת כהנים וגוי
33 קדוש". מכך מובן, ש"אתם ראיתם אשר עשיתי
34 למצרים..." היא הכנה לענינים הכתובים בפסוקים הבאים
35 – "ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו... ושמרתם
36 את בריתי והיתם לי סגולה...". כאשר ישראל רואים בעיני
37 בשר את הנסים שה' מראה להם והעונש... של האומות
38 המצרים ומעיקים לישראל, הם מתעוררים ומתחזקים
39 בבריתם עם ה' באמצעות "שמוע תשמעו בקולי..."
- 40 מכך מובן, שגם כאשר ישראל רואים כיצד ה' נפרע
41 בארץ מצרים, שיש בה אותם מצרים כבעבר, חוזר על
42 עצמו שוב בגשמיות הענין של "אתם ראיתם אשר עשיתי
43 למצרים", כפי שהתרחש בפעם הראשונה.
- 44 וראיית ישראל את "אשר עשיתי למצרים" צריכה
45 לעורר אותם ל"שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את
46 בריתי..." – התחזקות בקיום התורה והמצוות והתנהגות
47 כ"עם סגולה", להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש".
- 48 וזוהי ההכנה ל"בקולו תשמעו"⁴¹, שתביא את
49 "היום"⁴² היום של ביאת המשיח, כהבטחת משיח צדקנו,
50 בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ז)

38) להעיר ג"כ מסנה' יז, סע"א מדין האי דקאמר איני יודע וברמב"ם
ונ"כ שם.
39) תניא רפי"ז.
40) יתרו יט, ד"ו.
41) תהלים צה, ז.
42) תהלים שם. סנהדרין צה, סע"א.

35) ביצה ג, ב. טושו"ע יו"ד ר"ס קי.
36) ראה תו"כ אחרי (יח, ג) שמעשיהן של מצריים מקולקלים מכל עממין
כו'.
37) ע"ד מ"ש בר"ן נדרים (נב, א) לענין ביטול מין במינו: כל דבר שהוא
דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו. וגם לדעת רבנן
ד'יראי לילך כו' אחר חילוקן באיסור והיתר – "הרי כאן" הוא דומה לחברו"
בענין האיסור גופא – קלקול מעשיהם.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

7 פסחו, אִמְרַתְּ שֶׁאֵין דִּין כֵּן, אֵלֶּא לֹא יִטְמָא לְקִרְבּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁכֶּבֶר
8 נִתְחַיֵּב לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן פֶּסַח וּלְמֹול אֶת בְּנוֹ קֹדֶם שֶׁנִּתְחַיֵּב לְקַבֵּר אֶת
9 הַמֵּת, וּמִצְוֹת אֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶם כִּרְת. יָבֹול הֵייתִי לֹמֵר, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁאֵינִי
10 מִטְמָא לָהֶם כִּךְ אֵינִי מִטְמָא לְמֵת מִצְוָה. תִּלְמִיד לֹמֵר – מִלְּמַדְנִי
11 הַכֹּתֵב וְלֵאחֹרָתִי, שֶׁרַק לֵאחֹרָתִי הוּא דֹאֵינִי מִטְמָא, אֵלֶּא הוֹלֵךְ
12 לִשְׁחוּט אֶת פֶּסַחוֹ אוֹ לְמֹול אֶת בְּנוֹ,

1 לְאָבִיו וְלֵאמֹו לְאָחִיו וְלֵאחֹרָתִי לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמֹותָם, מֵה תִּלְמִיד
2 לֹמֵר – מֵה מִלְּמַדְנִי, הֲלֹא מִהֶפְסֹוק הַקּוֹדֶם כֶּבֶר לְמַדְנִי שֶׁאִסּוּר לוֹ
3 לְהִיטְמָא כֻּלָּל. מִבֵּאֵרֶת הַבְּרִייתָא: תִּיבֵת וְלֵאחֹרָתִי נִצְרַכְתָּ לֵאדּוּפֵן
4 הַבֵּא, הֲרִי שֶׁהֵיָה הוֹלֵךְ לִשְׁחוּט אֶת פֶּסַחוֹ וְלְמֹול אֶת בְּנוֹ, וְשָׁמַע
5 שֶׁמֵּת לוֹ מֵת מִקְרֹובִיו, וְאִם יִתְעַסֵּק בַּקְבּוּרֶת הַמֵּת יִפְסִיד מִצְוֹת אֵלּוּ,
6 יָבֹול יִחְזוֹר מִדְּרָכּוֹ וְלֹא יִמּוֹל אֶת בְּנוֹ, וְיִטְמָא לְקִרְבּוֹ וְלֹא יִקְרִיב אֶת